

**PEDAGOGIK AKMEOLOGIYANING PAYDO BO‘LISHI, ILMIY
ASOSLARI VA FANLAR TIZIMIDAGI O‘RNI**

Kattaqo‘rg‘on Davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi

24_04-guruh talabasi

Qilichboyeva Madina

Pedagogik Akmeologiya fanidan

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik akmeologiyaning paydo bo‘lish tarixi, uning ilmiy asoslari hamda fanlar tizimidagi o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Akmeologiyaning pedagogika, psixologiya va jamiyatshunoslik bilan uzviy bog‘liqligi yoritilgan. B.G. Ananovning shaxs konsepsiyasi asosida pedagogik akmeologiyaning nazariy poydevori ochib berilgan. Shuningdek, zamonaviy ta‘lim tizimida pedagogik akmeologiyaning amaliy ahamiyati, rivojlanish tendensiyalari, ilmiy muammolari va istiqbollari real misollar asosida bayon etilgan. Pedagogning kasbiy yetuklikka erishishi, professional mahoratni rivojlantirish va shaxsiy salohiyatni to‘liq namoyon etishda akmeologiyaning tutgan o‘rni alohida ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: Pedagogik akmeologiya, akmeologiya, kasbiy yetuklik, pedagogik mahorat.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadallik bilan rivojlanayotgan davrda ta‘lim tizimiga bo‘lgan talablar ham tubdan o‘zgarmoqda. Jamiyat nafaqat bilimli, balki mustaqil fikrlaydigan, ijodkor, tashabbuskor va kasbiy jihatdan yetuk mutaxassislarni talab qilmoqda. Ayniqsa, pedagog shaxsining mukammalligi ta‘lim sifati va jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan pedagogik akmeologiya alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Akmeologiya insonning rivojlanish cho‘qqisi – “akme”ga erishish qonuniyatlarini o‘rganuvchi fan bo‘lib, pedagogik akmeologiya esa aynan pedagogning professional yetuklikka erishish bosqichlarini tadqiq etadi.

Bugungi kunda o‘qituvchidan faqat dars berish emas, balki liderlik, motivatsiya berish, innovatsion fikrlash va doimiy o‘z ustida ishlash talab qilinadi. Shu sababli pedagogik akmeologiyani chuqur o‘rganish zamonaviy ta‘limning muhim talablaridan biridir.

Mazkur maqolada pedagogik akmeologiyaning paydo bo‘lish tarixi, ilmiy asoslari, fanlar tizimidagi o‘rni, B.G. Ananovning shaxs konsepsiyasi hamda zamonaviy rivojlanish tendensiyalari batafsil tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Pedagogik akmeologiyaning paydo bo'lishi

“Akmeologiya” atamasi yunoncha “akme” — eng yuqori nuqta, cho‘qqi, kamolot bosqichi va “logos” — ta’limot degan ma’nolarni anglatadi. Demak, akmeologiya insonning eng yuqori rivojlanish bosqichi, mukammallikka erishish jarayonini o‘rganadigan fandır.

Akmeologiya mustaqil fan sifatida XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan bo‘lsa-da, uning nazariy ildizlari qadimgi yunon falsafasigacha borib taqaladi. Arastu, Aflotun kabi mutafakkirlar inson kamoloti va mukammalligi haqida o‘z qarashlarini ilgari surganlar.

Ilmiy fan sifatida esa akmeologiyaning rivojlanishida rus olimi B.G. Ananov alohida o‘rin tutadi. U insonni biologik, psixologik va ijtimoiy mavjudot sifatida kompleks tarzda o‘rganish zarurligini asoslab berdi. Aynan uning ilmiy qarashlari akmeologiyaning mustaqil fan sifatida shakllanishiga asos bo‘ldi.

Pedagogik akmeologiya esa akmeologiyaning maxsus yo‘nalishi sifatida shakllanib, pedagogning kasbiy rivojlanishi, pedagogik mahoratning yuksalishi va professional mukammallikka erishish jarayonlarini o‘rganadi.

Bu yo‘nalish ayniqsa zamonaviy ta’lim tizimida muhim ahamiyatga ega, chunki o‘qituvchining shaxsiy va kasbiy mukammalligi bevosita ta’lim sifatiga ta’sir ko‘rsatadi.

B.G. Ananovning shaxs konsepsiyasi

Pedagogik akmeologiyaning nazariy asoslarini tushunishda B.G. Ananovning shaxs haqidagi konsepsiyasi muhim ahamiyatga ega.

Ananov insonni quyidagi to‘rt asosiy yo‘nalishda ko‘rib chiqadi:

1. Individ

Individ insonning biologik mavjudot sifatidagi holatini anglatadi. Bu yerda insonning fiziologik xususiyatlari, sog‘ligi, nerv tizimi va tabiiy imkoniyatlari nazarda tutiladi.

2. Shaxs

Shaxs ijtimoiy munosabatlar tizimida shakllanadi. Insonning axloqiy qarashlari, dunyoqarashi, qadriyatlari va jamiyatdagi o‘rni aynan shaxs sifatida namoyon bo‘ladi.

3. Faoliyat subyekti

Inson mehnat, ta’lim va bilish jarayonida faol ishtirok etadi. Bu uning kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatini belgilaydi.

4. Individuallik

Bu insonning boshqalardan farq qiluvchi o‘ziga xos, takrorlanmas xususiyatlarini ifodalaydi.

Ananov fikricha, insonning haqiqiy mukammallikka erishishi ushbu to‘rt

jihatning uyg'un rivojlanishi orqali yuz beradi.

Pedagogik akmeologiyada bu o'qituvchining bilim, tajriba, mahorat, axloqiy sifatlar, liderlik, nutq madaniyati va ijodiy salohiyatining kompleks rivojlanishini anglatadi.

Pedagogik akmeologiyaning ilmiy asoslari

Pedagogik akmeologiya bir necha fanlar bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi.

Pedagogika bilan bog'liqligi

Pedagogika ta'lim va tarbiya qonuniyatlarini o'rganadi. Pedagogik akmeologiya esa pedagogning aynan professional yuksalish bosqichlarini tahlil qiladi.

Masalan, pedagogika "qanday o'qitish kerak?" degan savolga javob bersa, akmeologiya "qanday qilib mukammal pedagog bo'lish mumkin?" degan savolga javob izlaydi.

Bu ikki fan bir-birini to'ldiradi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Psixologiya bilan bog'liqligi

Psixologiya insonning ruhiy rivojlanishi, tafakkuri, motivatsiyasi, hissiyotlari va irodasini o'rganadi.

Pedagogik akmeologiya esa aynan ushbu psixologik omillarning pedagogning kasbiy muvaffaqiyatiga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi.

Masalan, o'qituvchining stressga chidamliligi, emotsional barqarorligi va motivatsiyasi uning professional muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyatshunoslik bilan bog'liqligi

Jamiyat taraqqiyoti inson rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy muhit, kasbiy talablar va zamonaviy ehtiyojlar pedagogik akmeologiyaning rivojlanish yo'nalishlarini belgilaydi.

Masalan, bugungi raqamli jamiyat o'qituvchidan AKT kompetensiyalarini ham talab qilmoqda.

Hozirgi kundagi rivojlanish tendensiyalari

Bugungi kunda pedagogik akmeologiya quyidagi yo'nalishlarda rivojlanmoqda:

Kompetensiyaviy yondashuv

Endilikda faqat bilim emas, balki amaliy kompetensiyalar ham muhim hisoblanadi. O'qituvchi o'z fanini bilishi bilan birga uni samarali yetkazib bera olishi kerak.

Pedagogik refleksiya

Pedagog o'z faoliyatini tahlil qila olishi, xatolarini ko'ra bilishi va o'z ustida ishlashi zarur.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar

Zamonaviy o'qituvchi interfaol metodlar, raqamli texnologiyalar va

yangi pedagogik yondashuvlardan samarali foydalana olishi lozim.

Liderlik va boshqaruv

Bugungi pedagog faqat dars beruvchi emas, balki lider, motivator va tashkilotchi bo'lishi kerak.

Uzluksiz kasbiy rivojlanish

Professional o'sish bir martalik emas, balki doimiy jarayon hisoblanadi.

Masalan, malaka oshirish kurslari, seminarlar, ilmiy tadqiqotlar va tajriba almashish pedagogik akmeologiyaning amaliy ko'rinishidir.

Tanqidiy tahlil

Pedagogik akmeologiyaning nazariy jihatdan rivojlanganiga qaramay, amaliyotga tatbiq etishda ayrim muammolar mavjud.

Birinchidan, ko'plab ta'lim muassasalarida pedagoglarning professional rivojlanishi tizimli emas. Malaka oshirish ko'proq rasmiy xarakterga ega bo'lib qolmoqda.

Ikkinchidan, akmeologik diagnostika vositalari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Pedagogning professional cho'qqiga yetganlik darajasini aniq baholash murakkab masala bo'lib qolmoqda.

Uchinchidan, individual rivojlanish dasturlarining yetishmasligi ham muhim muammo hisoblanadi.

Kelajakda pedagogik akmeologiyada:

individual rivojlanish xaritalari;

raqamli monitoring tizimlari;

shaxsiy professional trajektoriyalar;

mentorlik tizimi;

ilmiy-akmeologik diagnostika

kabi yo'nalishlarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Xulosa

Pedagogik akmeologiya insonning kasbiy va shaxsiy mukammallikka erishish jarayonini o'rganuvchi muhim fan hisoblanadi. U pedagogika, psixologiya va jamiyatshunoslik bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi.

B.G. Ananevning shaxs konsepsiyasi ushbu fan rivojining nazariy poydevorini tashkil etadi. Pedagogning professional yetuklikka erishishi faqat bilim bilan emas, balki motivatsiya, refleksiya, liderlik va ijodiy yondashuv bilan ham belgilanadi.

Bugungi zamonaviy ta'lim tizimida pedagogning akmeologik rivojlanishi ta'lim sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biridir.

Shunday ekan, pedagogik akmeologiyani chuqur o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy pedagogni shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ananov, B.G. (2001). Inson bilish predmeti sifatida. Moskva: Nauka.
2. Derkach, A.A. (2004). Akmeologiya. Moskva: RAGS nashriyoti.
3. Bodalev, A.A. (2002). Shaxs va muloqot psixologiyasi. Moskva: Institut prakticheskoy psixologii.
4. Zimnyaya, I.A. (2006). Pedagogik psixologiya. Moskva: Logos.
5. Tolipov, O'., Usmonboyeva, M. (2012). Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan.